

Sağlık Yöneticisi Adaylarının E-Sağlık Okuryazarlık Düzeylerinin ve Dijital Sağlık Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Örneği

Determination of E-Health Literacy Levels of Health Manager Candidates and Their Views on Digital Health:
The Case of Hacı Bayram Veli University

Ebrar İLİMAN YALTAGİL¹, Zekai ÖZTÜRK²

ÖZ

Günümüz koşulları dijital sağlığı mecburi hale getirmektedir. Bu bağlamda; araştırmanın amacı, geleceğin sağlık hizmet sunucularının e-sağlık okuryazarlık düzeylerinin ve dijital sağlık hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaçla belirlenen, 2022- 2023 eğitim döneminde Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan 400 sağlık yönetimi bölümü öğrencisi araştırma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılan 195 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler hem yüz yüze hem çevrimiçi anket tekniği ve kolayda örnekleme yöntemi ile toplanmıştır. Anket formu öğrencilerin e-Sağlık okuryazarlık düzeylerini ölçen, e-sağlık okuryazarlığı ölçeği ve öğrencilerin e-sağlık hakkında görüşlerini değerlendiren açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Araştırma verileri değerlendirildiğinde; katılımcıların çoğunluğu e-sağlık uygulamalarına olumlu bakmaktadır; fakat ülkemizde e-sağlık uygulamalarının kısmen etkin olduğunu düşünmektedir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların e-sağlık okuryazarlık düzeyleri iyi seviyede çıkmıştır. Hastalar açısından e-sağlığın faydalarının; kolay ulaşılabilirlik, rahatlık, hız, zamandan tasarruf, takiplerin ve değerlendirmenin kolay ve doğru olması, uzaktan çok yönlü değerlendirme imkânı, bilgiye istediği zaman doğru ulaşılabilme, maliyet tasarrufu ve risk azaltma olduğunu belirtmişlerdir. Kurumlar ve çalışanlar açısından hız, kolaylık, verimlilik, hasta yoğunluğunun azalması, sistematik çalışma ortamı, düzen, iş yükünün azalması, zaman tasarrufu, etkin hizmet, verimli bir iş ortamı olarak sıralanmıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin e-sağlık hakkında farkındalığının artırılmasının ders müfredatlarında e-sağlık kavramına yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: E-Sağlık, E-sağlık okuryazarlığı, Sağlık yönetimi.

ABSTRACT

Today's conditions make digital health compulsory. In this context; The purpose of the research is to determine the e-health literacy levels of future health service providers and their views on digital health. For this purpose, 400 health management students studying at Hacı Bayram Veli University in the 2022-2023 academic year constitute the research population. The sample of the research consists of 195 students who voluntarily participated in the research. Data were collected through both face-to-face and online survey techniques and convenience sampling method. The questionnaire form consists of open-ended questions that measure students' e-Health literacy levels, e-health literacy scale, and students' views on e-health. In this context. When the research data are evaluated; the majority of respondents view e-health applications positively; but he thinks that e-health applications are partially effective in our country. According to the results of the research, the e-health literacy levels of the participants were at a good level. The benefits of e-health for patients; easy accessibility, convenience, speed, time saving, easy and accurate follow-up and evaluation, remote multi-dimensional evaluation possibility, accurate access to information at any time, cost savings and risk reduction. In terms of institutions and employees, it is listed as speed, convenience, efficiency, reduction in patient density, systematic working environment, order, reduction of workload, time saving, effective service, and an efficient work environment. Based on the results of the research, it is thought that it would be beneficial to increase the awareness of health management department students about e-health and to include the concept of e-health in the curriculum.

Keywords: E-Health, E-health literacy, Health management.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 03.10.2022 tarihinde, 213725 sayısı ile etik izin alınmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ebrar İLİMAN YALTAGİL, Sağlık Yönetimi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon, Sağlık Turizmi İşletmeciliği, ebrar@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5255-8482

² Prof. Dr., Zekai ÖZTÜRK, Sağlık Yönetimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sağlık Yönetimi, zekai.ozturk@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2569-7249

İletişim / Corresponding Author:
e-posta/e-mail:

Ebrar İLİMAN YALTAGİL
ebrar@cumhuriyet.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 04.07.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 22.01.2025

GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve günümüzde yaşanan küresel salgınlar daha önce var olan fakat ülkemizde etkin olmayan E-Sağlık kavramını da önemli hale getirmiştir. E-sağlık, “vatandaşların, hastaların, sağlık profesyonellerinin, sağlık hizmeti sağlayıcılarının ve politika yapıcıların ihtiyaçlarını karşılamak için modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması” olarak tanımlanabilir.¹ Dijital sağlık uygulamaları; iyileştirilmiş bakım kalitesi, sağlık hizmetlerine daha iyi erişim, iyileştirilmiş operasyonel verimlilik, üretkenlik, maliyet tasarrufu ve yatırımın geri dönüşü gibi faydalar sağlamaktadır. Türkiye’de de E-sağlık sistemi konusunda çeşitli çalışmalar görülmektedir. En güncel olarak ise 10 Şubat 2022 tarihi itibarı ile yürürlüğe giren ve “sağlık hizmetinin mekândan ve coğrafyadan bağımsız olarak ve çağdaş tıbbî teknolojiye dayanılarak sunulmasına hizmet etmek üzere; uzaktan sağlık hizmetinin kapsamına, uzaktan sağlık hizmeti sunacak sağlık tesislerine izin verilmesine, uzaktan sağlık bilgi sisteminin geliştirilmesine, tescil edilmesine, sağlık tesislerinin bu kapsamda denetlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemeyi amaçlayan” Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik, pandemi süreci ile E-sağlığın öneminin arttığını ve devlet politikalarını destekleyerek hızlandırdığını göstermektedir.² İlgili yönetmelik uzaktan sağlık bilgi sisteminin, ilgili sağlık hizmetlerinin gerekli alt yapıyı oluşturması suretiyle, sisteme entegre edilmesine ve Sağlık Bakanlığı denetiminde uygulanmasına dayanmaktadır.

Tüm bu gelişmelerin yanında sağlık çalışanlarının e-sağlık kavramını tam olarak kavrayamadıkları, gelişmeleri takip etmedikleri görülmektedir. Özellikle geleneksel yaklaşımı benimseyen kıdemli çalışanlar e-sağlık kavramına tam olarak sıcak bakmamaktadır. Dijital çağa ayak uydurmuş olan yeni nesil ise bu sürecin gelişmesini istemektedir. Fakat etkinliği ve işleyişi hakkında araştırma yapma konusunda eksik olduğu görülmektedir.

Sağlık kurumlarında dijital sağlık kavramının benimsenebilmesi için öncelikle bu kavramın kültür olarak kurumlara aşılması gerekmektedir. Bunu sağlayabilecek olan güç ise temelde devlet politikalarının duyurulmasıdır ki Thania’nın (2018) yaptığı çalışma, bir sağlık sisteminin medyada temsil edilme şeklinin sağlık sisteminin işleyişini çeşitli şekillerde etkilediğini göstermektedir.³ Sonrasında ise sağlık kurumu yöneticilerinin, sağlık profesyonellerine e-sağlık kavramını benimsetebilecek yönetim stratejilerini belirleyerek uygulamasından geçmektedir. Sağlık yöneticilerinin bunu yapabilmesi için öncelikle kendilerinin bu konuya vakıf olması gerekmektedir. Bu süreç ise eğitim döneminde başlarsa başarı elde edilecektir.

Bu kapsamda; sağlık yönetimi bölümünde okuyan öğrencilerin gerek fikirlerinin alınması gerekse farkındalıklarının artırılması noktasında e-sağlık çalışmasının gerekli olduğu tespit edilmiştir. E-sağlığın faydaları ve gelişmeler göz önüne alındığında sağlık kurumlarında çalışmaya aday olan sağlık yöneticisi öğrencilerinin konuyla ilgili bilgi düzeyi ve görüşlerinin alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Günümüz koşulları dijital sağlığı mecburi hale getirmektedir. 2022 yılında çıkarılan “Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik” ise konunun önemini açıkça belirtmektedir. Bu noktada; E-sağlığın faydaları ve gelişmeler göz önüne alındığında sağlık kurumlarında çalışmaya aday olan sağlık yöneticisi öğrencilerinin konuyla ilgili bilgi düzeyi ve görüşlerinin alınmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın güncel yönetmeliği hedef alması ve karma yöntemle yapılması çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu bağlamda; araştırmanın amacı, geleceğin sağlık hizmet sunucularının e-sağlık okuryazarlık düzeylerinin ve dijital sağlık hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaç ışığında araştırma problemleri ve hipotezleri şöyledir:

P1: Geleceğin sağlık hizmet sunucularının e-sağlık okuryazarlık düzeyleri yüksek midir?

P₂: Geleceğin sağlık hizmet sunucuları e-sağlığın hastalar açısından faydaları hakkında ne düşünmektedir?

P₃: Geleceğin sağlık hizmet sunucuları e-sağlığın kurum ve çalışanlar açısından faydaları hakkında ne düşünmektedir?

H₁: Cinsiyet değişkeni ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

H₂: İnternet kullanım süresi ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

H₃: Sağlığıyla ilgili araştırma yapma durumu ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

H₄: E-Sağlık kavramını bilme durumu ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

H₅: Sınıf değişkeni ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

H₆: Güncel yönetmelik bilgisi ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

H₇: E-sağlık uygulamalarının etkin olduğunu düşünen katılımcıların e-sağlık okuryazarlık düzeyleri daha düşüktür.

H₈: Uzaktan sağlık hizmeti kavramına olumlu bakma durumu ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

MATERYAL VE METOT

Araştırma nicel yöntemle yapılmıştır. 2022 yılında Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde lisans eğitimi alan 400 sağlık yönetimi bölümü öğrencisi araştırma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada örnekleme yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Buna göre % 5 güven seviyesinde ulaşılması gereken örneklem sayısı 195 olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan 195 öğrenci örnekleme oluşturmaktadır. Araştırmaya katılımın tamamen gönüllük esasına dayalı olduğu ve istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri katılımcılara yazılı olarak belirtilmiştir. Veriler yüz yüze ve çevrimiçi anket tekniği ile toplanmıştır. Anket formu demografik veriler, öğrencilerin e-Sağlık okuryazarlık düzeylerini ölçen e-sağlık okuryazarlığı ölçeği ile öğrencilerin e-sağlık hakkında görüşlerini değerlendiren açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

E Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği Norman ve Skinner (2006), tarafından geliştirilmiştir.⁴ Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Tamer-Gencer tarafından 2017 yılında düzenlenmiştir.⁵ Toplam 10 sorudan oluşan ölçek, 5'li Likert tipinde "1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum" olarak düzenlenmiştir. Ölçekte

ilk iki soru internet kullanımı ile ilgili olduğu için puanlamaya dahil edilmemekte ve en düşük sekiz, en yüksek kırk puan alınmaktadır. Açık uçlu sorular ise "E-Sağlığın hastalar açısından yararları nelerdir?" ve "E-Sağlığın sağlık kurumları ve çalışanlar açısından yararları nelerdir?" şeklinde iki sorudan oluşmaktadır.

Elde edilen nicel verilerin analizinde frekans ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Veriler incelenerek benzer kodlar bir araya getirilmiş ve ilk kodlama işlemi serbest kodlamayla yapılmıştır. Serbest kodlama yapılan veriler, sistematik bir şekilde gruplandırılmış ve ilk kategorileştirme işlemi böylece gerçekleştirilmiştir. Bu kategoriler tekrardan gözden geçirilerek, gereken değişiklik ve düzeltmeler yapılmıştır. Oluşturulan kategoriler detaylı olarak incelenmiş ve temalar belirlenmiştir. Nicel veriler için ise doğrulayıcı faktör analizi ve parametrik testler kullanılmıştır.

Araştırma, çalışmaya katılan 195 öğrenci ve verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 03.10.2022 tarihinde, 213725

sayısı ile etik izin alınmıştır. Akabinde ilgili kurumdan ve katılımcılardan sözlü ve yazılı izin alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul 195 sağlık kurumları yöneticisi adaylarına ilişkin demografik bulgular ve araştırma sonucunda elde edilen veriler sırası ile sunulmuştur.

Tablo 1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	151	77,4
Erkek	44	22,6
Sınıf		
1.Sınıf	46	23,6
2.Sınıf	42	21,5
3.Sınıf	38	19,5
4.Sınıf	69	35,4
İnternet Kullanma Süresi		
Günde 1-2 saat	40	20,5
Günde 2 saatten fazla	155	79,5
Sağlık Araştırması		
Evet	84	43,1
Hayır	111	56,9
E-Sağlık Bilgisi		
Evet	178	91,3
Hayır	17	8,7
E-sağlık Yönetmelik Bilgisi		
Evet ama sadece duydum	68	34,9
Duydum ve inceledim	64	32,8
Hayır	63	32,3
E-Sağlık Etkinliği		
Evet	76	39,0
Kısmen	103	52,8
Hayır	16	8,2
E-Sağlık Bakış		
Kesinlikle olumlu	87	44,6
Nispeten olabilir	76	39,0
Kararsızım	23	11,8
Hayır	9	4,6
Toplam	195	100

Katılımcıların çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Sınıf değişkenleri genel olarak orantılı dağılmakla birlikte dördüncü sınıf ağırlıktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu interneti günde 2 saatten fazla kullandıklarını ifade etmelerine karşın, çoğunun yakın zamanda sağlıkları ile ilgili araştırma yaptıkları görülmektedir. Sağlık kurumları yöneticisi adaylarının neredeyse tamamı e-

sağlık kavramını bildiklerini söylemiştir. Sağlık Bakanlığının 2022 yılında şubat ayında yayınladığı e-sağlık hizmetleri hakkındaki yönetmeliği 3/1'i duymadıklarını, 3/1'i sadece duydıklarını belirtirken, 3/1'i yönetmeliği incelediklerini de ifade etmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu ülkemizde e-sağlık uygulamalarının etkin olduğunu düşünmekte geneli uzaktan sağlık hizmeti kavramına olumlu bakmaktadır. Alan yazında da benzer sonuçlar görülmektedir. ⁽⁶⁻⁹⁾ Nakas (2017)' in çalışmasında meslek ve sağlık meslek lisesinden mezun olan, aynı zamanda sağlıkları ile ilgili araştırma yapan, sağlıkla ilgili bilgilere ulaşmada zorluk yaşamayan, interneti sağlık bilgilerine ulaşmada aracı olarak kullanan öğrencilerin e-sağlık okuryazarlığı daha yüksek olduğu görülmektedir.¹⁰ Gül vd. (2022) de sağlık alanındaki üniversite öğrencilerinin e-sağlık okuryazarlık düzeyinin yeterli olduğunu, öğrencilerin çoğunluğunun internetteki sağlıkla ilgili bilgilere orta düzeyde güvendikleri, sosyal medyanın sağlıkla ilgili bilgi edinmede önemli kaynak olduğunu belirlemişlerdir.¹¹

E-Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği için yapılan betimsel istatistikler incelendiğinde; ölçeğin güvenilir olduğu (Cronbach's Alpha: 0,899), normal dağılımdan geldiği (Basıklık 0,570-Çarpıklık-0,802) ve ölçekten alınan puan ortalamasının 31,93 olduğu dolayısı ile katılımcıların e-sağlık okuryazarlıklarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin normal dağılımdan geldiği tespit edildikten sonra verinin uygunluğunu tespit etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Ölçeğe ait RMSEA kriteri ilk aşamada uyum düzeylerinde çıkmadığından S7-S8 ve S7-S4 maddeleri arasında modifikasyon yapılmıştır. Yapılan DFA analizi sonucunda, maddelerin ilgili faktörleri %95 güven seviyesinde doğruladığı ($p < 0.05$ $p = 0,000$) ve X^2/sd , NFI, CFI değerlerinin mükemmel uyum (,951-,967), RMSEA ve

TLI değerlerinin ise kabul edilebilir uyum (,071-,949) aralıklarında olduğu belirlenmiştir.¹²

Yine standartlaştırılmış regresyon katsayılarının (SRA) 0,30' dan, t değerlerinin 1,96' dan büyük olduğu ve "p" değerleri

0,05'ten küçük olduğu tespit edilmiştir, dolayısı ile maddelerin faktörlere doğru yüklendiği anlaşılmaktadır. Yapılan DFA analizi sonucunda ölçek doğrulanmış ve parametrik analizlere devam edilmiştir.

Tablo 2. E-Sağlık Okuryazarlığının Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Analizleri

	Grup	n	Ort.	s.s	t	p
Cinsiyet	Kadın	151	31,38	6,39	-2,32	,021*
	Erkek	44	33,81	5,00		
İnternet kullanım süresi	Günde ortalama 1-2 saat	40	31,97	7,48	,04	,962
	Günde 2 saatten fazla	155	31,92	5,82		
Sağlığınız ile ilgili araştırma yapar mısınız?	Evet	84	32,42	6,03	,97	,332
	Hayır	111	31,55	6,29		
E-Sağlık kavramını biliyor musunuz?***	Evet	178	98,24	-	M-W-U 1469,50	,844
	Hayır	17	95,44	-		

*p<0.05 **Parametrik varsayımları sağlamadığı için Mann-Whitney U testi yapılmış olup o değerleri verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde; erkeklerin e-sağlık okuryazarlık düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olduğu ve bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p<0,05)

görülmektedir. Fakat diğer değişkenlerle ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir (p>0,05). Bu bağlamda H₁ hipotezi kabul edilirken, H₂,H₃,H₄ hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 3. E-Sağlık Okuryazarlığının Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Analizleri

	Grup	n	Ort.	s.s	F	p	T.T ²
Sınıf	1.Sınıf	46	32,06	5,87	,776	,509	-
	2.Sınıf	42	31,02	6,61			
	3.Sınıf	38	31,36	6,60			
	4.Sınıf	69	32,71	5,89			
Sağlık Bakanlığının 2022 yılında yayınladığı e-sağlık Hizmetleri hakkındaki yönetmeliği duydunuz mu?	Sadece duydum ⁽¹⁾	68	33,57	4,97	8,52	,000*	1-3 2-3
	Duydum-inceledim ⁽²⁾	64	32,64	5,18			
	Hayır ⁽³⁾	63	29,44	7,47			
Ülkemizde E-sağlık uygulamaları sizce etkin mi?	Evet ⁽¹⁾	76	33,03	5,20	6,64	,002*	1-2 2-3
	Kısmen ⁽²⁾	103	30,57	6,71			
	Hayır ⁽³⁾	16	35,43	4,51			
Uzaktan sağlık hizmeti kavramına olumlu bakıyor musunuz?***	Kesinlikle olumlu	87	105,56	-	K-W-H 3,375	,337	-
	Nispeten olabilir	76	90,98	-			
	Kararsızım	23	89,85	-			
	Hayır	9	105,06	-			

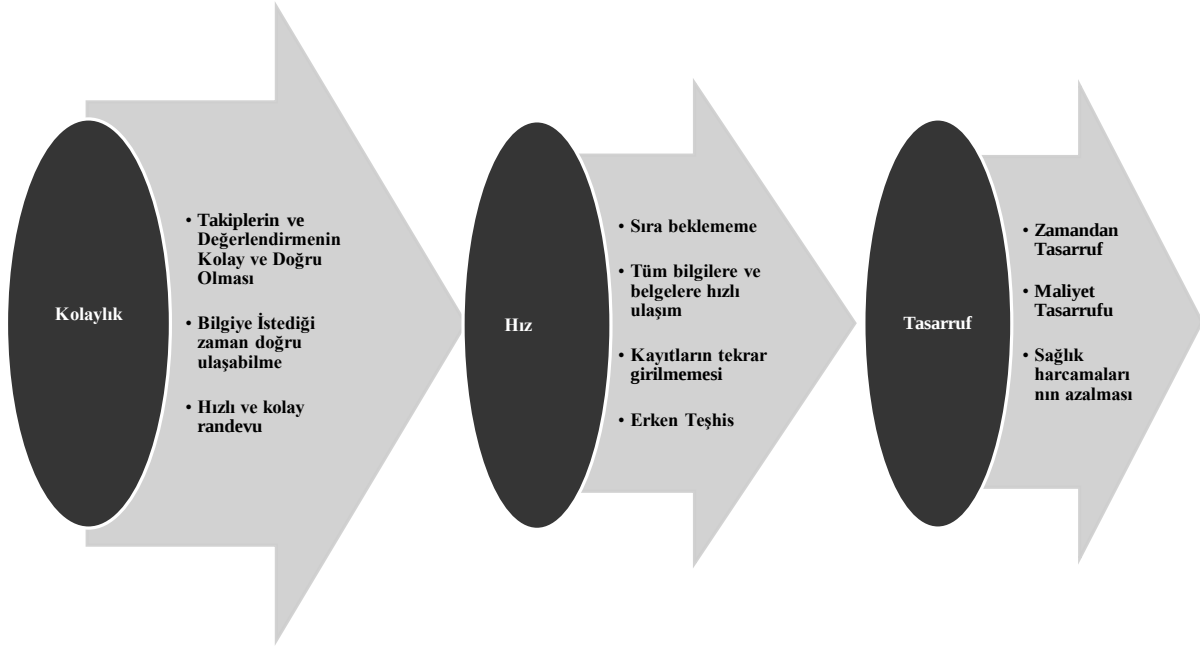
*p<0.05 ** Parametrik varsayımları sağlamadığı için Kruskal-Wallis H testi yapılmış olup o değerleri verilmiştir.

Yazılardaki Tablo 3 incelendiğinde; e-sağlık okuryazarlık düzeyleri yüksek olan katılımcıların güncel mevzuatı takip ettiği ve

bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p<0,05) görülmektedir. Yine e-sağlık okuryazarlık düzeyleri yüksek olan

katılımcıların ülkemizdeki e-sağlık uygulamalarının etkin olmadığını düşündükleri görülmektedir. Diğer değişkenlerle ilişkisinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu bağlamda H_5 hipotezi reddedilirken, H_6 , H_7 , H_8 hipotezleri kabul edilmiştir.

Katılımcıların nitel sorulara verdiği ifadeler gruplandırılmış, kodlar oluşturulmuş ve kategorize edilmiştir. İlgili sonuçlar sırası ile sunulmuştur.

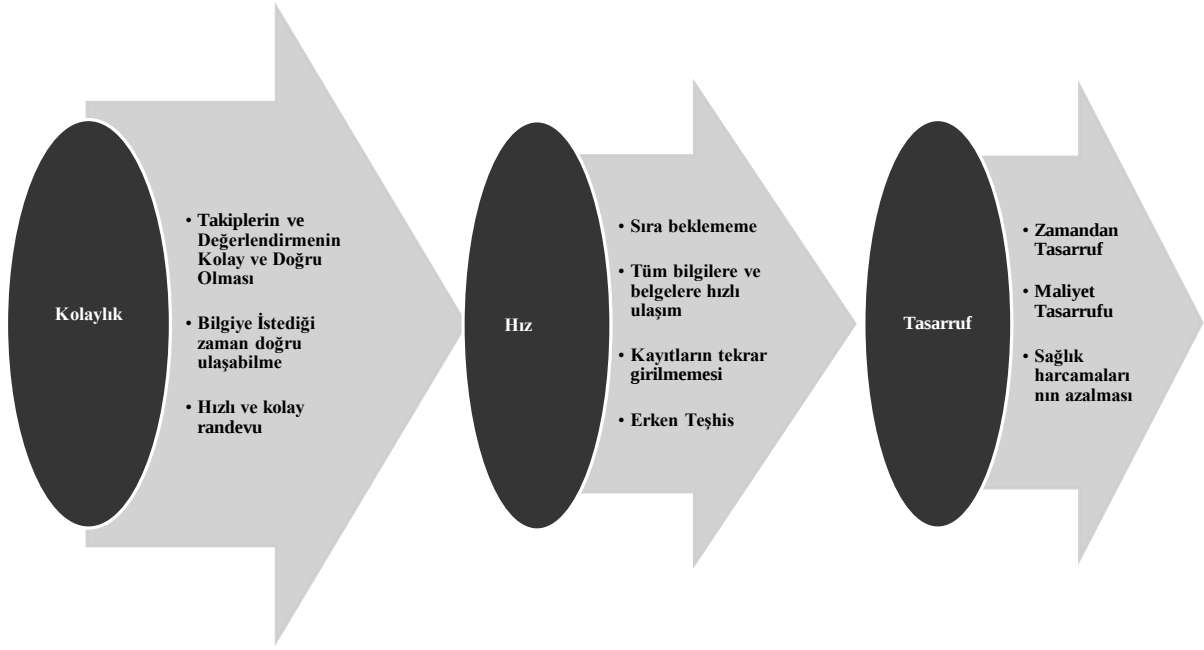

Şekil 1. E-Sağlık Uygulamalarının Hastalar Açısından Olumlu Yönleri

Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, e-sağlık uygulamalarının hastalar açısından olumlu yönleri; sağlık hizmetlerine ve hizmet sunucularına kolay ve rahat ulaşma, hizmetin hızlı olması, tasarruf olarak sıralanmıştır. Katılımcıların verdiği cevapların bazıları ise aynen şöyledir:

- Hastaların hak ettikleri bakımı zamanında ve mümkün olduğunca evrak işleri gibi formalitelerden uzak alır.
- Hastaneye gelemeyecek durumda olan hastalar uzaktan sağlık hizmetinin elverdiği kadar muayene olma olanaklarına sahiptirler.

- Ulaşım sıkıntısı çeken hastalar başka bir sağlık kuruluşundan hizmet talep edebilirler.
- Kronik hastalar, doktorlarının isteği üzerine sadece gerekli durumlarda hastaneye gidecektir.
- Hastaların daha rahat randevu alabilmesini sağlar.
- E-reçete, e-rapor hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırır.
- Doktorların hasta hakkında daha önceden bilgiye ulaşmasını sağlayarak bu duruma göre önlemler ve bilgi edinmesini sağlar.
- Maliyetleri düşürür.

Şekil 2. E-Sağlık Uygulamalarının Çalışanlara ve Kurumlara Olumlu Yönleri

Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, e-sağlık uygulamalarının çalışanlara ve kurumlara olumlu yönleri; hizmetin hızlı olması, kolaylık sağlaması ve iş yükünün azaltması olarak sıralanmıştır. Katılımcıların verdiği cevapların bazıları ise aynen şöyledir:

- Tıbbi danışmanlık ile daha iyi personel yetiştirilmesi sağlanabilir.
- Sağlık kurumu, bir başka sağlık kurumundaki sağlık hizmeti talep eden kişiye uzaktan sağlık hizmeti sunarak kurumun daha iyi hizmet sunmasını sağlayabilir.
- Hekim tarafından değerlendirilen kişiye, hekim tarafından e - reçete ve e – rapor elektronik ortamda verilerek kayıt altına alması ileride bir

çalışanın ihtiyaç duyacağı bilgiye güvenli ve hızlı ulaşmasını sağlayacaktır.

- Kağıt israfını ve kaybolma riskini önleyecektir.
- Hastalar için zaman tasarrufu sağladığı gibi çalışanlar içinde sağlar. Günde bakılacak hasta sayısında artış olur böylelikle hizmetten yararlanamayan kişi sayısı azalır.

Bouraima ve Çetin (2017) de araştırmalarında etkin e-sağlık hizmetlerinin hem hastalar açısından hem kurumlar açısından maliyet azaltıcı gücünün olduğunu belirtmiştir. Şöyle ki; bu sayede kullanıcılar yaşam tarzlarını koruyarak daha kısa sürelerde tedavi edilmekte, bu ise sonuç olarak sadece tıp merkezleri için değil, hastalar için de maliyetlerin azaltılmasına izin vermektedir.¹³

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma verileri değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan 195 kişinin yaklaşık 4/3'ü kadınlardan, 4/1'i erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların sınıfları hemen hemen eşit dağılım göstermekle birlikte, dördüncü sınıf

öğrencilerin oranı diğerlerinden daha fazladır. Katılımcıların büyük çoğunluğu günlük iki saatten fazla internette zaman geçirdiğini belirtmiştir. Buna karşın çoğunluğu son bir hafta içerisinde sağlıkları ile ilgili araştırma

yapmadıklarını söylemişlerdir. Bu durum ise teknoloji çağı gençlerinin interneti bilgi edinmek amacıyla değil, vakit geçirmek amacıyla kullandıklarını düşündürmektedir. Buna karşın katılımcıların sağlıkları ile ilgili kararlar alırken internet kullanımına verdikleri önem ile e-sağlık okuryazarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Şengül vd. (2017)'nin sağlık bölümlerinde okuyan öğrenciler üzerine yaptıkları araştırmada da internet kullanımına yönelik tutum ile e-sağlık okuryazarlığı arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.⁶ Yine Orhan vd. (2020) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada; öğrencilerin kendi sağlıkları hakkında bilgi toplama, işleme ve değerlendirme aşamalarında internet tabanlı kaynaklardan önemli ölçüde faydalandığını ortaya koymuştur.¹⁴ Özlem vd. (2020)'nin çalışmasında da e-sağlık okuryazarlığı ile sosyal medya kullanımının alt boyutları arasında pozitif ve düşük düzeyde ilişkiler bulunduğu görülmektedir.¹⁵

Araştırmaya katılanların hemen hepsi e-sağlık kavramını bildiklerini belirtmelerine karşın, yaklaşık 3/1'i uzaktan sağlık hizmetlerinin sunumu hakkında yönetmeliği duymadıklarını belirtmiştir. Yine ankete cevap verenlerin çoğunluğu ülkemizde e-sağlık uygulamalarının kısmen etkin olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların çoğunluğu e-sağlık uygulamalarına olumlu bakmaktadır ve e-sağlık okuryazarlık düzeyleri iyi seviyede çıkmıştır. Araştırma sonucunda; hastalar açısından e-sağlığın faydaları; kolay ulaşılabilirlik, rahatlık, hız, zamandan tasarruf, takiplerin ve değerlendirmenin kolay ve doğru olması, uzaktan çok yönlü değerlendirme imkanı, bilgiye istediği zaman doğru ulaşılabilme, maliyet tasarrufu ve risk azaltma olarak belirlenmiştir. Kurumlar ve çalışanlar açısından ise hız, kolaylık, verimlilik, hasta yoğunluğunun azalması, sistematik çalışma ortamı, düzen, iş yükünün azalması, zaman tasarrufu, etkin hizmet, verimli bir iş ortamı olarak tespit edilmiştir. Sağlık hizmetlerinde dijitalleşme üzerine idari personel görüşlerinin alındığı çalışma sonucunda; sağlık hizmetlerinde dijitalleşmenin küresel çağın bir gerekliliği olduğu; ekonomi ve

zaman tasarrufu ile hataların azalması yönünde olumlu etkilerinin bulunduğu; veri güvenliğinin sağlanması, hataların telafi edilmesinde zorluk, personelin dijital sistemlere adaptasyon problemleri, teknik aksaklıklar ve birden çok dijital sistem üzerinde çalışılması gibi zayıf yönlerinin bulunduğu belirlenmiştir.¹⁶

Dijital sağlık hizmetlerinin hastane idarecileri tarafından değerlendirildiği bir başka çalışmada ise Sağlık hizmetlerinde dijitalleşmenin faydalarından dolayı hem özel hem de kamu hastanelerinde yaygınlaşmaya devam edeceği belirlenmiştir.¹⁷

Yozgat Şehir Hastanesi'nde çalışanlarla yapılan araştırma sonucu da çalışanların dijital hastane uygulamalarından genel olarak memnun olduklarını, dijital hastane uygulamaları ile ilgili bir adaptasyon sorunu yaşamadıklarını ve dijital hastane uygulamalarının özellikle hasta ve bilgi güvenliği konularında avantaj sağladığını göstermektedir. Çalışanlar, dijital hastane uygulamalarının kullanılmasını, geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını da destekleyici yönde değerlendirmelerde bulunmuştur.¹⁸

Kuek ve Hakkennes 'in (2020) araştırmalarında da sağlık çalışanlarının dijital teknoloji kullanımına yönelik tutumları olumlu yönde olmuştur.¹⁹

Alan yazın ve araştırma sonuçları göstermektedir ki sağlıkta dijitalleşmenin gerek topluma gerekse sağlık kurumlarına olumlu yönde birçok katkısı vardır; buna karşın olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Sağlık çalışanlarının bu konudaki bilgi ve becerisi ise bu süreci oldukça önemli bir şekilde etkilemektedir. Sağlık çalışanları bu bilgi ve beceriyi işe başlamadan eğitim sürecinde almalı işe başladıklarında ise geliştirmelidirler. Tüm bunlar konunun gerekliliğini ve önemini otaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarından hareketle kurumlara ve araştırmacılara şu önerilerde bulunmaktadır;

➤ Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin e-sağlık hakkında farkındalığının artırılması amacıyla ders müfredatlarında e-sağlık

kavramına yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda; öğrencilere güncel bilgiler sunularak, araştırma yapmaları konusunda teşvik edilmesi sağlanabilir.

Araştırma örnekleminin geliştirilerek farklı üniversitedeki sağlık yönetimi bölüm

öğrencilerinin e-sağlık hakkında görüşleri belirlenebilir. Aynı zamanda sağlık yönetimi lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir. Yine sağlık hizmeti talep edenlerin ve sağlık hizmet sunucularının da görüşlerinin alınması nihayetinde karşılaştırılması olumlu olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Egbunike-Agbakoba, R. N. I. O. (2019). Factors Affecting the Implementation of A National Digital Health & Wellbeing Service at Scale. PhD Thesis, Doctoral dissertation, University of Glasgow, Scotland.
2. Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik. (2022). Yönetmelik. 10/02/2022, 13746.
3. Thania, G. (2018). Submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree. Master's thesis, University Of Cape Town. Cape Town.
4. Norman, C. D. and Skinner, H. A. (2006). "eHEALS: The eHealth Literacy Scale". Journal of Medical Internet Research, 8 (4), 1-7.
5. Tamer-Gencer, Z. (2017). "Norman ve Skinner'in E-Sağlık Okuryazarlığı Ölçeğinin Kültürel Uyarlaması için Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması". İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1, 131-145. <https://doi.org/10.17064/iuifd.333165>
6. Şengül, H., Çınar, F., Çapar, H., Bulut, A. ve Çakmak, C. (2017). "Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerin E-Sağlık Okuryazarlığı Düzeyleri ve İnternet Kullanımına Yönelik Tutumları: Bir Vakıf Üniversitesi Örneği". Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHRS). 11 (31), 148 – 157.
7. Yüksel, O. ve Deniz, S. (2019). "Bireylerin E-Sağlık Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma". 3-6 October 2019, 2nd International Conference on Data Science and Applications (107-111). Türkiye/Balıkesir.
8. Yılmaz, A., Saygılı, M. ve Kaya, M. (2020). "Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin E-Sağlık Okuryazarlığı Düzeylerinin Belirlenmesi". Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (31), 148-157.
9. Saygın, E., Tolon, M., Doğan, B. ve Atalay, K. D. (2021). "Covid – 19 Pandemi Döneminde E-Sağlık Okuryazarlığının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma", Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 56 (3), 1559- 1575.
10. Nakas, D. (2017). Üniversite Öğrencilerinin E-Sağlık Okuryazarlığı Düzeylerinin ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
11. Gül, İ., Demir, S. ve Coşkun, İ. (2022). "E-Sağlık Okuryazarlığı ve Çevrimiçi Sağlık Bilgisi Arama Davranışı Üzerine Bir Araştırma". Turkish Studies, 17 (7), 83-101. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.64602>
12. Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. and Müller, H. (2003). "Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures". Methods of Psychological Research, 8 (2), 23–74.
13. Bouraima, O. O. and Aydın, Ç. (2017). "Opportunities And Development Of E-Health In Africa: Gabon Case." Mugla Journal of Science and Technology 3 (1), 39-44.
14. Orhan, M., Sayar, B. ve Biçer, E. B. (2020). "Üniversite Öğrencilerinin E-Sağlık Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması: Sağlık Bilimleri Lisans ve Lisansüstü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi, 2 (3), 141-157. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bonevusbad/issue/58275/77482>
15. Özer, Ö., Özmen, S. ve Özkan, O. (2020). "Sosyal Medya Kullanımının E-Sağlık Okuryazarlığına Etkisinin İncelenmesi". Alanya Akademik Bakış, 4 (2), 353-367. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.679417>
16. Akman Dömbekci, H., Güzel, Ş. ve Kılıç, F. (2023). "Sağlık Hizmetlerinde Dijitalleşme Üzerine İdari Personel Görüşleri: Nitel Bir Araştırma". Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi, 5 (1), 73-84. <https://doi.org/10.55050/sarad.1214773>
17. Kayserili, A. ve Çölkesen Tefiroğlu, E. (2023). "Dijital Sağlık Hizmetlerinin Hastane İdarecileri Tarafından Değerlendirilmesi." Abant Sağlık Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi, 3(2), 26-38.
18. Gökçaya, D. ve İzgüden, D. (2022). "Dijital Hastane Uygulamaları: Şehir Hastanesi Çalışanları Üzerine Bir İnceleme." Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 11(3), 848-859. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.944865>
19. Kuek, A. ve Hakkennes, S. (2020). "Healthcare Staff Digital Literacy Levels And Their Attitudes Towards Information Systems." Health Informatics Journal, 26(1), 592-612. <https://doi.org/10.1177/1460458219839613>